Idioma chimila

L'**idioma chimila** o ***ette taara*** ('llingua de la xente'), perteneciente a la familia llingüística chibcha, ye faláu pol pueblu chimila (*ette ennaka*), que vive en Colombia, rexuntáu nel resguardu chimila, integráu peles árees de *Issa Oristunna* (Tierra de la Nueva Esperanza)[1] y *Ette Buteriya* (Pensamientu Propiu), en Sabanes de San Ángel, departamentu del Madalena; *Naara Kajmanta* (Nuesa Madre), nel correximientu de Gaira, Santa Marta, Madalena; y *Itti Takke* (Nueva Tierra), conceyu d'El Copey, departamentu de Cesar.

María Trillo Amaya (1995, 1997) rellata cómo, una prestosa sorpresa pa los llingüistes foi atopar en *Issa Oristunna*, que los chimila entá falaben el so idioma, yá que enantes tarrecíen faelo en públicu por cuenta de la violencia que los hacendados desencadenaben contra lo qu'identificaben como restos de lo indíxena. Anguaño la comunidá adelantra programes de etnoeducación y los neños son educaos tamién na so propia llingua.

Chimila 'ette taara'	
Faláu en	Colombia
Falantes	~900 (1998)
Puestu	Non nos 100 mayores (http://www.davidpbrown.co.uk/help/top-100-languages-by-population.html) (Ethnologue 1996)
Familia	Chibcha
	Magadalénico Cundi-arhuaco **Chimila**
	Estatus oficial
Oficial en	*Nengún país*
Reguláu por	*Nun ta reguláu*
	Códigos
ISO 639-1	*nengún*
ISO 639-3	`cbg` (http://www.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=cbg)

Conteníu

Clasificación
Fonoloxía
Referencies
Bibliografía

Clasificación

El chimila ye una llingua diverxente del grupu magdalénico de la familia chibhcha, que constitúi un grupu independiente de les vecines llingües arhuacas, tamién de la familia chibcha. P. Rivet y Č. Loukotka consideraron qu'el chimila tenía de tar emparentáu coles llingües malibú (malibú, mocana) xuntu coles que formaría una caña del chibcha. Sicasí, el parentescu coles llingües malibú nun puede afirmase por cuenta de la escasez de datos sobre estes llingües. Por esa razón otru autores como Adolfo Constenla Umaña consideren a cencielles que constitúi una caña independiente del grupu magdalénico, como'l barí.

Fonoloxía

El *ette taara* tien cinco vocales orales (a, y, i, o, o), que se rexistren curtios, llargues, aspiraes y glotalizadas:

	Anteriores	Centrales	Posteriores
Zarraes	i iˑ iʰ iʔ		o oˑ oʰ oʔ
Medies	y yˑ yʰ yʔ		o oˑ oʰ oʔ
Abiertes		a aˑ aʰ aʔ	

L'inventariu de consonantes vien dau por:

		llabial	alveolar	palatal	velar	Llabiu-velar
obstruyentes non continua	**sorda**	p	t	ʧ	k	kʷ
	sonora			ʤ	g	gʷ
	prenasalizadas	ᵐb	ⁿd	ᶮʄ	ᵑg	ᵑgʷ
nasales		m	n	ɲ	ŋ	ŋʷ
fricatives			s		x	
sonantes			l, ʳr		w	

Son 19 consonantes. En sílaba post-acentual, les consonantes laxas convertir en tirantes (sacante les fricatives velares).

Amás el chimila ye una llingua tonal. Les pallabres monosílabes qu'acaben en vocal tienen contraste de tonu:

tó 'maraca' (tonu ascendente)
tò 'corazón' (tonu descedente)

Les pallabres polisílabes lleven un tonu silábicu nel que'l tonu ta condicionáu parcialmente pola naturaleza de la sílaba siguiente (ante geminada o *r* el tonu ye descentedente, y ante les obstruyentes non geminadas hai tonu ascenente).[2]

Referencies

1. Orixe del resguardu constituyíu dende'l 19 de payares de 1990.
2. Nel trabayu de Trillo Amaya (1997), el tonu namái s'indica nunos pocos pares mínimos na seición dedicada a la fonoloxía.

Bibliografía

- Trillo Amaya, María 1995: "Ette Taara: del ocultamiento a la revitalización llingüística. Los Chimila del Ariguaní"; *La recuperación de llingües natives como busca d'identidá étnica*: 75-89. Llingües Aboríxenes, Memories, 3. Bogotá: CCELA - Llingües Aboríxenes, Universidá de los Andes.
- Trillo Amaya, María 1997: *Categoríes gramaticales del ette taara - Llingua de los Chimilas*. Descripciones, 10. Bogotá: CCELA - Universidá de los Andes.

- Malone, Terry 2006: "Tone and Syllable Structure in Chimila"; *International Journal of American Linguistics* 72(1): 1-58.

Control d'autoridaes **Proyeutos Wikimedia** · Datos: Q2963680

Sacáu de «https://ast.wikipedia.org/w/index.php?title=Idioma_chimila&oldid=2959398»

La última edición d'esta páxina foi el 5 may 2020, a les 14:03.

El testu ta disponible baxo la Llicencia Creative Commons Reconocimientu/CompartirIgual 3.0; puen aplicase otres cláusules más. Llei les condiciones d'usu pa más detalles.